

AKADÉMIAI SZABADSÁG 2010 UTÁN – BELÜLNÉZET

Egyetemi tanulmányaimat a Budapesti Műszaki Egyetem Építésztechnológiai Karán 1976-ban fejeztem be várostervezőként. Az Építészkar, az egyetemi R Klub, a Székéni Színház egyaránt a demokratikus ellenzék szellemi közegéhez tartozott. Szelényi Iván, Konrád György hivatalosan tartott szociológiakurzust nekünk, amiről egyszer csak rendőrök kísérték ki őket 1975-ben. Ez természetes lázadást váltott ki bennünk. Az R Klub Irodalmi Köre, Cseh Tamás estjei, a Sebő – Halmos-estek és a Táncház a

szellemi szabadság természetes környezete volt, a Székéni Színház pedig a személyes alkotói szabadság és felelősség megismerésének táptalaja, Keleti István irányítása alatt. A Demokratikus Ellenzék tagjaként nem tudtam népies és urbánus különbségről, nem emlékszem ebből az időszakból semmilyen ellenérzésre sem. Természetesen jártunk Erdélybe, s vettem részt Ady-ligeten Nagy Bálintnál a Solt Ottilia által alapított SZETA munkájában. A diktatúra üldözése romantizálta mindennapi életünket, jó volt bátornak lenni, kiállni fontos ügyeinkért, tenni mások életének javításáért. Így éltem meg ifjúkoromban a szabadságomat, elemi része volt hétköznapijaimnak. A belső szellemi szabadságot egy egész életen át a legfontosabbnak tartom, s szünet nélkül dolgozom rajta.

1990-ben jelent meg Csoóri Sándor cikke a Hittelben, amelyben az urbánus és népnemzeti ellenzék számomra megdöbbentő, addig sohasem tapasztalt ellentétét írta le. Megrázó sokk volt számomra. Ennek a sokknak köszönhető, hogy munkát kerestem Kanadában, szakmai kapcsolataim révén. Ott végeztem Josef Svoboda mesterkurzusát 1980-ban a Banff School of Fine Artsban. 1991–1993 között Montrealban éltünk, s további huszonkét éven át, 2015-ig minden évben visszatértem mesterkurzust tartani a National Theatre School/École National du Theatre-be. Első tapasztalataim a művészeti felsőoktatásról, művészeti/kulturális élet támogatásáról Montrealból származnak, a Színházművészeti Főiskolán kívül két évig a Concordia University Színházi Szakán is díszlettervezést oktattam.

Az ezredfordulón hívtak meg a magyar Képzőművészeti Egyetemre, amikor az éppen főiskolából átalakuló intézmény a nemes tradíció, a mester-ta-

nítvány személyes oktatási metodikájából lassan és ellentmondásokkal terheltén építette fel kreditalapú, képzési kritériumokra épülő képzéseit, amik közül többnek a sorsa még most is kérdéses. Lehet a művészetet oktatni? Sokan éltek meg úgy, hogy az új szisztéma sérti a *művészi szabadságot*... Meggyőződésem, hogy éppenséggel nem sérti azt, ellenkezőleg a tudás, a művészeti módszerek és jó példák átadhatóak.

A látvány-, díszlet-, jelmez- és bábtervező képzés alapvetően különbözik az autonóm képzőművészetek oktatásától, mert közösségi művészetről van szó, ami munkatársi közösségekben jön létre, és mindegyik területén jól szétválaszthatóak a mesterségbeli (craft) és a művészeti (arts) ismeretek, módszerek, attitűdök és kompetenciák.

2002 óta tanítok a Képzőművészeti Egyetem Látványtervező Tanszékén. 2002-ben szereztem DLA (doctor of liberal arts) fokozatot, 2003–2016 között egy év szünettel folyamatosan vezettem a Tanszéket, 2006-ban habilitáltam, 2011-től egyetemi tanár, 2023-tól professor emerita vagyok. 2016–2018 között az Egyetem rektora voltam. 2022-ben az MTA Székéni Művészeti Akadémia rendes tagjává választott.

2005-től fokozatosan vezették be a Bolognai Rendszert a Képzőn, az osztott, kétszintű képzés szakmailag hátrányos volt az éppen beindított, osztatlan képzésünkre nézve, nyilvánvaló volt ugyanakkor, hogy a hallgatók számára viszont nagy előnyt jelent, hogy három év után BA diplomával elmehetnek külföldre vagy más itthoni egyetemre továbbtanulni. Itt ütközött először két teljesen különböző értékrend: szakmai tartalom és a működési, hallgatói mobilitás nyitottsága. A(z akkori,) 2006–2007-es tanévben az SZFE érdeke volt csak MA képzés indítása, s bár politikailag azonos oldalon álltunk, ők voltak az erősebbek. Ugyanis ha egy MA képzés nem az Egyetem saját alapképzésére épül, akkor egy másik egyetemnek kell biztosítania az MA-hoz szükséges alapokat. Így nekünk kellett alapvetően átalakítanunk képzésünket. Így tudtak ők új filmes látványtervező MA-szakot indítani, nekünk pedig át kellett dolgoznunk öt éves osztatlan művészsképzésünket 3+2 BA+MA képzéssé. Először szembesültem a szellemi

szabadság korlátozottságával, hiába gondoltuk szakmai szempontból jobbnak az egyszerű, ötéves képzést, változtatnunk kellett. Az átdolgozás hosszabb távon sok és minőségi előrelépést hozott, amit akkor nem is reméltünk.

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP (NKA)

Ebben a 2010 előtti időszakban szakmai érvekkel sikerült elérni, hogy a Harsányi László vezette NKA hozzon létre a művészeti egyetemek számára külföldi tanulmányút céljára külön alapot. 2004–2013 között minden tanévben meg tudtunk szervezni egy európai tanulmányutat, és ennek segítségével szoros szakmai együttműködést alakítottunk ki színházakkal, szakegyetemekkel és szakmai szervezetekkel. Az NKA átszervezése és kuratóriumainak politikai alapon történő átszervezése ezeknek az utaknak véget vetett. A kultúra minden területén erőteljesen beindult a teljes Kulturkampfb, „most mi jövőnk” jelszóval. Az akadémiai szabadság nem formai, hanem tartalmi csorbítása következett be, s az anyagi kivéreztetés tovább folytatódott, a kormányzattal, annak intézményeivel történő együttműködés az állami fenntartás feltételévé vált. A fejkvóta összegét nem emelték, de a létszámot igen, ami esetünkben értelmetlen, de rá vagyunk kényszerülve, csak így jutunk hozzá az egyáltalán nem kielégítő bevételhez.

MAGYAR MŰVÉSZETI AKADEμία – SZÉCHENYI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI AKADEμία (MMA – SZIMA)

A Képzőn ráadásul éles szakadék alakult ki a liberális, európai gondolkodású és a nemzeti tudatú, konzervatív oktatók és szakok között, a Magyar Művészeti Akadémia leplezetlenül próbált beavatkozni az Egyetem autonómiájába. Támogatásukkal – más jeltől híján – teljesen alkalmatlan rektor jutott hatalomra, akit végül több mint egy év alatt többször megismételt bizalmatlansági indítvány révén sikerült eltávolítania a Szenátusnak. Nyilvánvalóvá vált, hogy egyetemünk belső autonómiája válságban van, s legfontosabb törekvésünk a közösség, a Szenátus szabadságának helyreállítása kell legyen. 2015-ben egy összetartó, szabadelvű, nyitott szellemiségű csoport

élén megpályáztam a rektori címet. Alapvetésem az alkotói, oktatói és emberi érték alapján történő együttműködés bizalmi légkörének felépítése volt, ezt a célt némileg sikerült is megvalósítani. A tőlem különböző szemléletű, de nagyszerű művészekkel úgy építettem ki a személyes bizalmat, hogy hetente folytattam velük ismerkedő, barátkozó eszmecsereket, s a megismerkedés révén a bizalmunkat egymás iránt sok esetben, ha nem is mindenkivel sikerült megteremteni.

KONZISZTÓRIUM, FENNTARTHATÓSÁG, KIVÉREZTETÉS, KANCELLÁR, GAZDASÁGI IGAZGATÓ

2014-től a gazdasági igazgató helyére kancellár került, majd 2015-ben a kancellár ellenőrzésére ötfős konzisztóriumot neveztek ki. Az első kancellár, Rakonczai Éva partnerem volt az Egyetem irányításában, aki teljesen különböző világnézetünk ellenére sem akadályozott a munkámban. Az őt követő kancellárok nem voltak partnerei az engem követő rektoroknak. Jelenlegi rektorunknak sikerült elmozdítatnia a nem együttműködő kancellárt, helyette művelt, jó szakembert s kiváló embert talált, akivel néhány éve az Egyetem vezetése nagyon jól, összhangban működik.

2016-ban az Egyetem közösségével kidolgoztam az új Campus tervét és az Andrássy út utcaképéből „kifeketéllő” főépület felújításának koncepcióját. Utóbbiból az építészeti leg sürgetőbb, a Lotz-freskókat hordozó rektori folyosó felújítása, a központi aula tetőfedésének cseréje 2022-re sikerült, a beázás megszűnt – jó, ha építész a rektor... A Campus megvalósítását konkrétan eltörölte a CEU ügye...

KÖZÉP-EURÓPAI EGYETEM (CENTRAL EUROPEAN UNIVERSITY, CEU)

A CEU akkreditációját 2017 tavaszán visszamenőleges törvénnyel törölték el, teljesen nyilvánvaló politikai céllal. A MERSZ, a Művészeti Egyetek Rektori Széke, összegyűlt nálam a rektori tanácssteremben, s a Konferencia számára azt a javaslatot tettük, hogy ne szavazza meg a törvényt. Erre a következőképp emlékezem: egy pénteki napon gyűltünk össze öten, a MOME részéről Fülöp József rektor (a MOME campus az építés közepén állt), Vigh

Andrea a Liszt Ferenc Zeneművészeti, Szakály György a Táncművészeti és M. Tóth Géza a Színház- és Filmművészeti Egyetem rektora. A hétfői napon Fülöp József nem a megállapodásunknak megfelelő álláspontot képviselte – vagy én emlékeztem rosszul. Így hétfőn este rektori kabinetemmel nyílt levelet írtunk azzal a céllal, hogy a lehető leg hamarabb nyilvánosságra hozzuk, arra az esetre, ha a Parlament „esetleg” megszavazná a teljesen törvénytelen, arcátlan törvényt. Úgy véltük, minden gát elszabadult. Megdöbbenésemre az egyetlen rektor voltam, aki nyílt levélben fordult a köztársasági elnökhöz az ügyben. Egyáltalán nem vagyok büszke rá, ez volt az egyetlen normális cselekedet, amit mindenképpen meg kellett tenni.

Két napra rá prezentáltuk Zoboki Gáborral az új campus vázlattervét a minisztériumban Palkovics László és munkatársai számára, ezután került volna hamarosan kormányülés elé a terv, de előző napi nyílt levelemre utalva Palkovics indulatból közölte, hogy ezek után szó sem lehet róla...

Igen, Zoboki nagyon jó építész, és tisztán érdektől vezérelve hívtam be az új campus tervezésébe, remélve, hogy előre tudja vinni az ügyet a kormánynál. A CEU-ügyben tett akcióm ezt eltörölte. Mérlegeltem, számítottam rá, de ennek ellenére is úgy döntöttem, hogy meg kell tenni.

„A Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskolájának nyílt leveléhez csatlakozva, a Magyar Képzőművészeti Egyetem rektoraként felszólítom Áder János köztársasági elnököt, hogy ne írja alá a Nemzeti Felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény módosításáról szóló, T/14686 számú törvényjavaslatot.

Elutasítok minden olyan törekvést, ami az egyetemi autonómiát korlátozza. Elfogadhatatlannak tartom az utólagos törvénykezés gyakorlatát, ami jelen esetben egyértelmű politikai akció a felsőoktatás egyik szereplője ellen.

A tudomány, a művészet és az oktatás politikától való függetlensége olyan alapérték, amit irányultságtól függetlenül minden felelős politikusnak tiszteletben kell tartania. Az NFT fent nevezett, mindenfajta szakmai egyeztetést mellőző módosítása »kiemelt kormányzati érdeknek« minősítve került betérjesztésre. Mindez bizonyítéka annak, hogy a kormányzat éppen ezen alapértékek megsértésére, az oktatás politikai szempontok alapján való irányítására törekszik. Egyértelmű, hogy ez a kormányzati érdek a nemzetközi rangsorokban legjobban teljesítő felsőoktatási intézmény, a CEU/KEE ellehetetlenítését célozza meg.

A törvényjavaslat megszavazása a legalapvetőbb jogelveket sérti, ezt lelkiismereti okokból nem tudom elfogadni.

*Budapest, 2017. április 4.
Prof. Csanádi Judit rektor*

MOHOLY-NAGY MŰVÉSZETI EGYETEM (MOME), ALAPÍTVÁNYI EGYETEMEK

A MOME Kopek Gábor 2006-tól 2014-ig tartó rektorsága idején kezdeményezte az egyetemük alapítványosítását. Számukra az iparral való közvetlen kapcsolatok ezt észszerűen megalapozzák. Megérttem. 2020. augusztus 1-jétől váltak alapítványi egyetemmé. Azt viszont nem értem meg, hogy vállalatként, gyárként működik, s hatalmas szellemi kapacitása, amely az ott működő kiváló gondolkodók, alkotók és oktatók szellemi összességére épül, üres szölamokra, lát-

ványos szlogenekre alapozott pénz- és hatalomépítő gyárrá degradálja az akadémiai szabadságot. Nagyon remélem, hogy a 2025. tavaszi hallgatói lázadás eredményeként majd prosperáló és szabad szellemi központtá válik.

A többi alapítványosított egyetem helyzete egyenként szemlélhető, nyilván az állam szeretne

kivonulni a felsőoktatás finanszírozásából, ami szerintem viszont alapvető kötelessége lenne.

A Képzőművészeti Egyetem „tartja magát”, bár természetes érdeke a jobb finanszírozás, a campusok felújítása, a felszereltség korszerűsítése, mindaddig megőrizte szellemi autonómiáját.

AZ SZFE-RŐL

A Színház- és Filmművészeti Egyetem 2020-ban a Kulturkampf áldozata lett, ámde létrejött a Free SZFE.

A Covid évében voltunk ráadásul. A kormányzat határozata a mélyen szétszakadt MMA – SZIMA, népi és urbánus, István és Koppány ősi magyar konfliktusban gyökerezik. Európa vagy Ázsia. Száz százalékban politikai horror. Az Alaptörvény, a Felsőoktatási törvény, az európai egyetemi rendszer mind elfogadhatatlanná teszik. Például az új, kinevezett vezetőknek semmilyen megfelelő képzése nem volt, külön törvényeket hoztak, hogy kinevezhessék őket egyetemi tanárrá, pófátlanul degradálva ezeket a tel-

jesítményeket egy-egy címmé. Nem rendelkeztek oktatási, kutatói tapasztalattal, teljesítménnyel.

Nekünk, az MKE Látványtervező Tanszékének legszorosabb munkatársaink ők voltak, természetes munkatársai hallgatóinknak és oktatóinknak. Színházi és filmes látványtervezőket képzünk, az SZFE tanárai a mi oktatóinknak munkatársai a színházakban, filmekben. Hallgatóink pedig az SZFE diákjaival tanulták meg a szakma alapjait. Így a tüntetések aktív szervezői és résztvevői voltunk.

MŰVÉSZETI EGYETEMEK, HALLGATÓI FÓRUMOK

2017-től a Művészeti Egyetemek Hallgatói Fóruma gyakran rendez összejöveleteket a Képzőn. A legelső 2016 novemberében történt, ahol MOME-s és képzős oktatók beszélgettünk az MMA és az NKA helyzetéről. Zeneakadémisták, SZFE-, MOME- és képzős hallgatók kérdeztek.

A hallgatók tájékozatlanok voltak, elemi dolgokkal nem voltak tisztában. Az NKA független pályázatai gyakorlatilag ekkorra megszűntek, az MMA viszont egyre nagyobb összegeket tudott nyújtani, nem volt átlátható, milyen áron adott ösztöndíjakat. Ma is ad, nincs más elérhető forrás, ezt mind az NKA-tól vették el.

A hallgatói önkormányzatok rövid távon működnek, maximum két-három évig vesznek részt az egyetemi közéletben, s nincs elég idejük, hogy megfontolt képet alakítsanak ki saját helyzetükről, kiszolgáltatottságukról és lehetőségükről. Természetes, hogy aktuális tapasztalataik és érdekeik vezetik őket. Legutóbb, 2025 tavaszán a MOME 'Forradalom' hallgatói több művészeti egyetem diákjaival közösen fogalmazták meg a „Jövő Egyeteme” MOME-s szlogenre válaszaikat és elképzeléseiket, a MI EGYETEMÜNK kiadványukban.* (2025 januárjában a MOME Alapítvány kuratóriumi elnöke nem a Szenátus által megválasztott rektort nevezte ki. A hallgatók februárban körbefogták a szenátusi ülés épületét, a szenátusi ülésen nem engedték szóhoz jutni a kinevezett rektort, majd a Szenátus következő ülésén új rektort választottak.) A kiadványban MOME-s és képzős hallgatók mellett oktatási szakértők is kifejtik elképzeléseiket, remélhető, hogy az egyetemi közösségek mélyebben tekintik át a felsőoktatás jelen és jövőbeli társadalmi helyzetét, s kialakítható egy harmonikusabban működő, az akadémiai szabadságért kiálló akadémiai közösség.

* BIZZER I. Mátyás – HEILIG András (szerk.): UNIFRONT. Elképzelések a jövő egyeteméről, <https://unifront.hu/>.